

Nr 83.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 11 mars 1932 dagtecknad proposition, nr 211, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att *dels* för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förlag till statsverket» till *förlag för inköp av gatsten* anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 4,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder, *dels* medgiva, att de medel, vilka inflyta vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, må under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder, *dels ock* höja den i förslaget till rikstat för budgetåret 1932/1933 under rubriken »E. Lånemedel» upptagna inkomstposten »Övriga lånemedel» med ett belopp av 4,000,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Under hösten 1931 samt vintern 1931/1932 har i enlighet med beslut av 1931 års riksdag genom omfattande statsbeställningar av gatsten öppnats möjlighet för den av depressionen starkt påverkade stenindustrien att fortfarande bereda sysselsättning åt ett betydande antal arbetare inom nämnda industri, vilka eljest skulle hava drabbats av arbetslöshet.

I anledning av två inom riksdagen väckta motioner, I: 75 och II: 147, anvisade riksdagen (skrivelse nr 232) under utgifter för kapitalökning samt rubrik: »Fonden för förlag till statsverket» ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor till förlag för inköp av smågatsten, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

I riksdagens skrivelse sammanfattades de grunder, efter vilka steninköpet borde ske, på följande sätt:

1. Smågatstenen, som skall vara av prima beskaffenhet, nyttillverkas, upplagras och levereras vid kaj eller utlastningsplats till stenhuggerifirmornas självkostnadspris, dock för Bohuslän och Halland högst 3 kronor 50 öre samt för ost- och sydkusten högst 3 kronor 85 öre per kvadratmeter.

2. Vid beställningarnas utförande tillses, att arbetstillfällena fördelas på ett ur arbetslöshetssynpunkt lämpligt sätt.

3. För fördelning av statsbeställningen å olika stenhuggerifirmor och därmed sammanhängande ärenden bildas en kommitté, bestående av en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande samt två representanter för företagare och två för arbetare.

4. Firmorna ansvara för de staten tillhöriga lagren och ställa härför godkänd säkerhet; lagringen sker kostnadsfritt.

5. Det slutliga godkännandet av den inköpta smågatstenen sker vid leveransen av densamma till förbrukarna.

6. Utformningen av de närmare grunderna för användningen av förevarande anslag ankommer på Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t har bestämt, att handhavandet av vissa uppgifter i samband med inköp av smågatsten skulle ankomma på en kommitté — sedermera benämnd statens steninköpskommitté — bestående av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt fyra ledamöter, av vilka två skulle representera företagare och utses av Sveriges granitindustriförbund samt två företräda arbetare och utses av svenska stenindustriarbetareförbundet.

På framställning av statens steninköpskommitté har Kungl. Maj:t medgivit, att ett belopp av 225,000 kronor av förenämnda anslag finge användas till inköp av storgatsten i stället för smågatsten.

Rörande resultatet av de av 1931 års riksdag beslutade åtgärderna samt läget inom stenhuggeridistriktet har *departementschefen* anfört följande:

Genom den statsbeställning av gatsten, som i enlighet med 1931 års riksdags beslut ägt rum och vars utförande ännu pågår, har en tämligen omfattande verksamhet inom stenindustrin kunnat upprätthållas. De kontrakt, som avslutats angående beställningarna, avsågo anställande av ett antal av sammanlagt 3,104 arbetare. Huvudsakligen genom frivilliga överenskommelser om begränsning av arbetarnas förtjänster under de i avtalen förutsatta maximibeloppen för månad — 130 kronor för familjeförsörjare och 100 kronor för ungdomkarlar — har emellertid sysselsättning kunnat beredas ytterligare ett antal arbetare. Av stenbeställningens utförande föranledda transport- och lastningsarbeten för framförande av sten från brytningsställena till lagringsplatserna hava tagit i anspråk ytterligare ett antal personer. Tages hänsyn till dessa omständigheter, kan det antagas, att det antal personer, som genom beställningen helt eller huvudsakligen erhållit sin utkomst, uppgår till icke obetydligt över 4,000. Härtill komma vissa indirekta fördelar — i form av körslor, bergarrenden, båtfrakter, ökad handelsomsättning o. s. v. — som arbetena med beställningens utförande berett befolkningen på därav berörda orter.

Otvivelaktigt hava sålunda de för stenindustriens stödjande vidtagna åtgärderna åstadkommit en betydande lättnad i det av depressionen inom nämnda industri förorsakade svåra läget. Av arbetslöshetskommissionen har vitsordats, att den form, som i detta fall använts för statens hjälpaktion, icke medfört större kostnader än som skulle uppstått vid eljest ofrånkomliga hjälpåtgärder av annan art.

Arbetena med statsbeställningens utförande, vilka togo sin början den 1 oktober 1931, lida emellertid nu mot sitt slut. Dessa arbeten beräknades ursprungligen komma att pågå under en tid av sex månader eller till utgången av mars månad innevarande år. Enligt inhämtade upplysningar torde man emellertid kunna räkna med att arbetena på sina håll komma att fortgå ytterligare någon tid. Vid arbetsplatserna i Blekinge läser, enligt vad jag inhämtat, sysselsättning för hela den anställda arbetarstammen kunna påräknas under större delen av april månad; vid arbetsplatserna i Bohuslän synas däremot arbetena med beställningens fullgörande till övervägande del bliva avslutade omkring månadsskiftet mars—april.

Den situation, som med arbetenas avslutande inträder, måste betecknas såsom mycket allvarlig. Arbetarnas resurser måste helt naturligt efter den långa tid av arbetslöshet eller begränsade arbetsinkomster, som föranletts av den långvariga depressionen, vara i stort sett uttömda. För stenindustrien — vars avsättning, fränsett statsbeställningen, allmera minskats och vars lagerbehållningar för närvarande enligt uppgift äro mycket betydande — synas möjligheterna för den närmaste framtiden att bereda fortsatt anställning åt arbetarna vara mycket små. De inom stenhuggeridistriktet belägna kommunerna äro på grund av det minskade skatteunderlag och de ökade utgifter, som den ihållande arbetslösheten föranlett, redan nu synnerligen hårt belastade, och vid den ytterligare mycket betydande stegring av arbetslösheten, som efter avslutande av arbetena med statsbeställningen måste vara att vänta, torde kommunerna sakna resurser att bestrida på dem ankommande kostnader för en tillnärmelsevis effektiv hjälp åt den stora skaran av arbetslösa stenarbetare.

I detta läge finner departementschefen ofrånkomligt, att staten ånyo träder emellan med åtgärder för beredande av arbetstillfällen åt den här avsedda befolkningen. Härefter fortsätter departementschefen:

De särskilda förhållanden, som i detta fall föreligga — bland annat den omständigheten att åtskilliga av de kommuner, som det här gäller, hava sin ekonomi så gott som helt baserad på stenindustrien och att stora svårigheter möta att i tillräcklig omfattning bereda lämpliga reservarbeten av annan art — tala enligt min mening för att en hjälpaktion även nu får formen av åtgärder, vilka möjliggöra ett vidmakthållande i viss omfattning av stenindustriens verksamhet. De skäl, som föranledde 1931 års riksdags beslut om dylika åtgärder under innevarande vinter, hava under den gångna tiden erhållit ökad styrka. Jag vill alltså för min del förorda en förnyad statsbeställning av gatsten hos stenindustriföretag.

Departementschefen ingår härefter på frågan om sättet för ordnande av den förnyade statsbeställningen samt anför härutinnan följande:

Det av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i ärendet framställda förslaget går ut på, att för fortsatt statsinköp av gatsten skulle användas medel, som inflyta i mån av försäljning från de av staten under innevarande budgetår inköpta stenpartierna. Länsstyrelsen har härvid förutsatt, att arbetena med en fortsatt beställning skulle begränsas till tiden oktober 1932—april 1933. Det synes mig emellertid i nuvarande läge knappast vara möjligt att utgå från en sådan begränsning. Vilken omfattning arbetena med den avsedda nya statsbeställningen vid bifall till länsstyrelsens förslag skulle erhålla, kan för närvarande icke med någon tillförlitlighet bedömas. Visserligen torde anledning finnas till antagande, att man skall finna avsättning för de av staten hittills inköpta stenpartierna. Den för statens räkning tillverkade gatstenen är nämligen, enligt vad sakkunniga betygat, av ypperlig kvalitet, och i den mån städer och vägdistrikt — genom nödig information från väg- och vattenbygg-

nadsstyrelsen eller eljest — erhålla kännedom härom, kan det förväntas, att smågatsten skall alltmera vinna användning såsom beläggningsämne för gator och vägar. Emellertid torde försäljning kunna ske endast småningom. Enligt från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inhämtade upplysningar har från statens förråd hittills levererats endast ett mindre parti av omkring 200 kvadratmeter smågatsten (provleverans). Beställningar hava emellertid inkommit å omkring 150,000 kvadratmeter smågatsten och 500 kvadratmeter storgatsten, varjämte för ett visst vägföretag reserverats 16,000 kvadratmeter smågatsten. Därjämte uppgives försäljning kunna påräknas av omkring 140,000 kvadratmeter smågatsten till en del städer, därest dessa erhålla särskilda bidrag av automobilskattemedel för stensättning av gator och vägar. Ytterligare hava förfrågningar hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjorts rörande omkring 220,000 kvadratmeter smågatsten. De nu angivna kvantiteterna motsvara en försäljningssumma av 1,800,000 å 1,900,000 kronor. I dessa kvantiteter har inräknats en beställning av 100,000 kvadratmeter smågatsten, som gjorts av Djurgårdskommissionen för leverans under loppet av högst 10 år med likvid i mån av leverans. Härutöver är emellertid kommissionen, enligt vad från dess sida under hand meddelats, i behov av omkring 50,000 kvadratmeter smågatsten samt cirka 60,000 löpmeter specialsten (kantsten, rännstensbottnar och gångsten för gångbanor), vilka partier emellertid torde komma att erfordras successivt under ett antal år. Dylig specialsten ingår icke i den hittills gjorda statsbeställningen men torde vid en fortsatt beställning lämpligen kunna tillverkas för kommissionens räkning. Även om man skulle utgå från att ytterligare inköp av sten från statens förråd, utöver dem som enligt vad här anförts för närvarande äro gjorda eller ifrågasatta, kunna förväntas under innevarande och nästkommande budgetår, kan man med nyssnämnda siffror för ögonen konstatera, att försäljningsmedel komma att inflyta i så pass långsam takt, att en fortsatt statsbeställning av gatsten med anlitande allenast av sådana medel efter all sannolikhet skulle komma att få en avsevärt mindre omfattning än den hittills verkställda beställningen. Redan av denna anledning synes det nödvändigt att för en ny statsbeställning bereda ytterligare medel. Härtill kommer, att det med hänsyn till det nuvarande arbetslöshetsläget och kommunernas beträngda ställning knappast kan anses tillrådligt att låta anstå med igångsättande av en ny beställning ända till hösten 1932. Fastmera synes det mig ofrånkomligt, att tillfälle beredes till en omedelbar fortsättning på de nuvarande arbetena, enär endast på detta sätt en tillräckligt effektiv hjälp under den närmaste tiden torde kunna beredas den till stenindustrien knutna arbetarstammen. Möjlighet torde därför böra hållas öppen att — eventuellt med något avbrott eller någon minskning i arbetsstyrkorna, på vissa arbetsplatser eller över hela linjen, under de med hänsyn till den allmänna arbetstillgången gynnsammaste månaderna — bedriva fortsatt arbete med tillverkning av gatsten för statens räkning under återstoden av år 1932 och in på år 1933, för den händelse icke dessförinnan skulle inträda en avsevärd förbättring i stenindustriens nuvarande läge.

Från sålunda angivna utgångspunkter har departementschefen tillstyrkt, att för nya statsbeställningar av gatsten avses, utöver de medel, som kunna inflyta vid försäljning från nu befintliga förråd, ett belopp av 4,000,000 kronor.

För den fortsatta verksamheten för motverkande av arbetslösheten inom stenindustrien böra enligt departementschefen lända till efterrättelse i huvudsak samma grunder, som tillämpats beträffande den hittillsvarande verksamheten. Härom anföres följande:

Statsinköpen torde alltså böra väsentligen avse smågatsten, men frihet bör lämnas åt Kungl. Maj:t att förordna om inköp jämväl av storgatsten och kant-

sten eller annan specialsten i den mindre utsträckning, som kan finnas nödvändig för att bereda arbetstillfällen å sådana orter, där stenmaterialets beskaffenhet icke möjliggör tillverkning av fullgod smågatsten, eller eljest av särskilda skäl prövas påkallat. Vad angår det pris, som av staten bör erläggas för den tillverkade stenen, saknas tillräcklig anledning att ifrågasätta minskning av nu stadgade maximibelopp; det torde emellertid liksom hittills böra ankomma på steninköpskommittén — vilken fortfarande bör handhava inköpsverksamheten — att efter undersökning rörande företagens självkostnad fastställa inköpsprisen.

Departementschefen framhåller, att den avsedda hjälpaktionen lika litet som hittills bör begränsas till vissa särskilda orter utan att arbetstillfällen böra beredas uteslutande med hänsyn till vad arbetslöshetsförhållandena påkalla och tillgängliga medel möjliggöra.

Vad finansieringen av de avsedda fortsatta stenbeställningarna angår, har departementschefen förordnat, att, på sätt statskontoret tillstyrkt, anslag för ändamålet anvisas å riksstaten. Liksom för innevarande budgetår skett, skulle sådant anslag uppföras under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förslag till statsverket». Med hänsyn till utsikterna att efter hand vinna avsättning av sten från statens förråd har departementschefen ansett sig kunna utgå från att, i den mån det ifrågasatta nya anslagsbeloppet till äventyrs icke skulle komma att i sin helhet återvinnas genom försäljningar av med detta anslag inköpta stenpartier, skillnaden skall komma att mer än uppvägas genom försäljning av sten från det stenförråd, som inköpts med anlåtande av innevarande budgetårs anslag, vilket i sin helhet utgått av andra statsinkomster än lånemedel. På grund härav skulle det nya anslaget kunna i sin helhet anvisas å lånebudgeten. Medelsanvisningen syntes liksom för innevarande budgetår böra göras i form av reservationsanslag.

Härefter anför departementschefen:

Hinder torde icke böra möta att i mån av behov taga anslaget i anspråk redan under innevarande budgetår.

Jag vill slutligen framhålla, att det med hänsyn till önskvärdheten av att undvika ett avbrott i de pågående arbetena, i varje fall omedelbart efter avslutandet av den hittills gjorda beställningen av sten för statens räkning, givetvis är av vikt, att frågan av riksdagen göres till föremål för skyndsam behandling. I detta sammanhang får jag emellertid omnämna, att efter överläggning, som av mig hållits med representanter för Sveriges granitindustriförbund, medlemmarna av detta förbund förklarar sig villiga att under april månad 1932 utan driftsavbrott fortsätta produktionen vid dem tillhöriga arbetsplatser i enlighet med nu gällande kontrakt med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och till en omfattning, som motsvarar en sjättedel av de för tiden $\frac{1}{10}$ 1931— $\frac{31}{3}$ 1932 fastställda tillverkningskvantiteterna. Förbundet har därvid förutsatt att, sedan en proposition i ämnet eventuellt bifallits av riksdagen, den under april månad producerade stenen skulle övertagas och betalas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen enligt nu fastställda villkor för pågående stenbeställning. Mot denna förutsättning synes mig intet vara att erinra.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet förehaft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 112) av herr G. Möller m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 199)

av herr *P. A. Hansson* i Stockholm, i vilka hemställts, att riksdagen måtte under »Utgifter för kapitalökning» samt rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till förslag för inköp av sten anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

dels ock ytterligare två likalydande motioner av samma motionärer, nämligen nr 115 inom första kammaren och nr 198 inom andra kammaren, i vilka hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte dels vidtaga omedelbara och effektiva åtgärder för skapande av en hemmamarknad för svensk sten, dels ock låta påskynda slutförandet av pågående utredningar i de delar, de kunna med detta spörsmål äga samband.

Beträffande de till stöd för motionerna åberopade skälen får utskottet hänvisa till en av herr *Möller* m. fl. väckt motion I: 109, sid. 23—25 och 53—58.

I förevarande proposition har departementschefen jämväl upptagit till behandling frågan om fördelning förskottsvis av automobilskattemedel i och för igångsättning av nya vägbyggnadsarbeten, vilkas påbörjande kan anses påkallat för lindrande av arbetslöshet.

Till denna fråga återkommer utskottet framdeles i annat sammanhang.

*Utskottets
yttrande.*

Kungl. Maj:ts förevarande förslag utgör ett led i den allmänna hjälpaktionen för att lindra verkningarna av krisläget inom stenindustrien, ett krisläge som framträtt särskilt svårartat på grund av nämnda industris lokalisering till ett flertal redan förut ekonomiskt hårt beträngda kommuner inom Västkustens och Blekinges mest karga kusttrakter. Bland övriga vidtagna hjälpåtgärder må erinras om det genom arbetslöshetskommissionen igångsatta kanalföretaget innanför Sotenfjorden i Bohuslän — för vilket företag kostnaderna numera beräknas till 3.7 miljoner kronor — ävensom ett flertal omfattande, likaledes av arbetslöshetskommissionen utförda vägföretag i Bohuslän och Blekinge.

Beträffande anledningarna till stenindustriens beträngda läge får utskottet hänvisa till den av utskottet i samband med frågans behandling vid 1931 års riksdag lämnade redogörelsen. Det påvisades här, hurusom den inträdda hämningen av exporten vore att härleda ej endast från den allmänna depressionen utan ock från en av utländska statsingripanden understödd konkurrens från exportländernas egna stenindustrier. Från stenbrotten i mellersta Tyskland försigginge sålunda en genom starkt nedsatta järnvägsfrakter gynnad försäljning på Nordtyskland, som tidigare varit den svenska gatstensindustrien förbehållen som en dess huvudmarknad; men även Belgien, Frankrike och England hade numera betydande stenindustrier, som i olika avseenden lämnades företräde vid inhemska leveranser. Belysande för exportsvårigheterna äro nedanstående av utskottet från kommerskollegii statistiska byrå införskaffade uppgifter över den totala svenska utförseln av gatsten under åren från och med år 1929.

Exporten av gatsten.¹

	Ton	Kronor
År 1929	853,436	16,421,980
» 1930	708,172	15,181,365
» 1931	300,885	6,543,816

Mot en exportsiffra av i runt tal 850,000 ton för 1929 svarar en kvantitet av allenast 300,000 ton för 1931. Anmärkas må, att den svenska gatstensindustrien tidigare så gott som helt varit inriktad på export. Av 1929 års totalproduktion 960,000 ton exporterades sålunda, såsom nyss nämnts, 850,000 ton.

Föreliggande siffror rörande arbetslösheten inom Göteborgs och Bohus län samt Blekinge län bestyrka ock behovet av fortsatta omfattande hjälpåtgärder. I detta avseende får utskottet hänvisa till den i propositionen framlagda redogörelsen. Av uppgifter, som utskottet därutöver inhämtat från steningköpskommittén, framgår, att av de inom 51 stenindustrikommuner till ett antal av 9,300 redovisade gatstensarbetare allenast cirka 1,800 kunde sysselsättas med ordinarie arbeten; dessa uppgifter avse läget den 1 mars 1932. I statsbeställningarna voro vid samma tidpunkt direkt sysselsatta 4,000 man, vartill komma vissa vid dessa statsbeställningar sysselsatta hjälparbetare, stenkörare m. fl. till ett antal av 1,350. Att statsbeställningarna haft en avgörande betydelse, då det gällt att bringa lättnad inom den nuvarande ur arbetslöshetssynpunkt synnerligen bekymmersamma situationen inom stenindustrien, är alltså alldeles påtagligt.

Av de stenpartier, vilkas snart slutförda tillverkning finansierats med 1931 års anslag, hava trots stenens vitsordade förstklassiga kvalitet beställningar hittills ingått på allenast inemot en tredjedel. Beställningarna avse så gott som helt städer, därav ett större parti till Djurgårdskommissionen att levereras under tidsperiod av 10 år. Utan att underskatta svårigheterna för stenens lämpliga avsättning har emellertid utskottet vid bedömandet av frågan också måst taga stor hänsyn till det synnerligen bekymmersamma läget inom stenhuggeridistriktet och nödvändigheten av att i lämpliga former lämna undsättning och arbete till den av en långvarig arbetslöshet hårt tryckta befolkningen. Uppenbart är visserligen att stenindustrien och de där anställda ej få räkna med att statshjälpen kan bliva av någon mera varaktig natur. Självfallet måste stenindustriens fortbestånd grundas på mera varaktiga förutsättningar, främst dess egen förmåga till anpassning efter det förändrade läget. Även om alltså statsbeställningarna efterhand måste avvecklas, är dock önskvärdt att detta ej sker alltför brådstörtat, varigenom ju hela syftet med den statliga aktionen kunde förfelas.

Av arbetslöshetskommissionen har vitsordats, att de statliga gatstensbeställningarna utgjort ett verksamt medel att avhjälpa arbetslöshetstrycket bland stenarbetarna utan att dock medföra större kostnader än eljest erforderlig ar-

¹ Övrig bearbetad ävensom okuggen sten inberäknat utgjorde hela stenexporten år 1929 25.6, år 1930 24.0 samt år 1931 13.1 miljoner kronor (uppgivna värdet fritt ombord exportorten).

betslöshetshjälp. Den sålunda åstadkomna lättningen har, enligt vad utskottet inhämtat, ur arbetslöshetssynpunkt varit desto mera värdefull som viss brist i dessa trakter visat sig föreligga på företag, lämpade till reservarbeten.

Från dessa utgångspunkter och med beaktande, att endast mycket begränsade försäljningsmedel för den redan avyttrade stenen kunna beräknas inflyta under den närmaste tiden, kan ej utskottet annat än tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag om anvisande av ytterligare anslag med 4 miljoner kronor för fortsatta statsbeställningar av gatsten. Den av departementschefen framlagda planen för medlens användning har ej givit utskottet anledning till erinran.

Departementschefen har förutsatt, att de nuvarande villkoren för stenens inköp och försäljning skulle i stort sett gälla oförändrade. I avseende härå vill utskottet framhålla angelägenheten av dels att i möjligaste mån tillförlitliga kalkyler rörande firmornas självkostnadspris läggas till grund för bestämmandet av stenens inköpspris, dels ock att noggrann kontroll alltjämt utövas över stenens kvalitet.

Med vad utskottet sålunda anfört, hava också besvarats de av herr Möller m. fl. motionsvis i liknande syfte framförda yrkandena om anslag — med 5 miljoner kronor — till förlag för inköp av sten. Vad av samma motionärer i två andra motioner anförts om det önskvärda i att den svenska gatstenen må beredas en ökad inhemsk avsättning, har utskottet funnit värt allt beaktande. Utskottet tillstyrker motionärernas förslag om att en undersökning göres till klarläggande av möjligheterna att utvidga den svenska gatstenens hemmamarknad, något som för närvarande måste framstå som särskilt angeläget med hänsyn till de av utländska statsingripanden framkallade exportsvårigheterna.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

I) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt i anledning av de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 112 och II: 199, må

a) för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förlag till statsverket» till *förlag för inköp av gatsten* anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 11 mars 1932 förordade grunder;

b) medgiva, att de medel, vilka inflyta vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, må under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i oförmälda statsrådsprotokoll förordade grunder; samt

II) att riksdagen, i anledning av de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I:115 och II:198, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en undersökning till klarläggande av möjligheterna för åstadkommande av en ökad hemmamarknad för svensk gatsten.

Beträffande sättet för beredande av täckning av ifrågavarande anslag ävensom Kungl. Maj:ts förslag om höjning av inkomstposten »Övriga lånemedel» kommer utskottet att framdeles under riksdagen avgiva utlåtande.

Stockholm den 29 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Lindblad*, *Widell*, *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Wallis*, *Bergström*, *Carlsson* i Gävle, *Pauli*, *Nyländer* och *Pålsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Nilsson* i Bonarp, *Törnkvist* i Karlskrona, *Strindlund*, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren*, *Eriksson* i Stockholm, *Olofsson* i Digernäs, *Persson* i Falla, *Jönsson* i Revinge och *Andersson* i Prästbol.

Reservation

av herrar *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Nyländer*, *Pålsson*, *Nilsson* i Bonarp, *Strindlund*, *Olsson* i Blädinge, *Olofsson* i Digernäs och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts — — — — — alldeles påtagligt.

Då nu av Kungl. Maj:t begäres att utöver tidigare anvisat förlagskapital å 3.5 miljoner kronor skulle anvisas ytterligare 4 miljoner kronor till fortsatta gatstensinköp, måste dock en så betydande utvidgning av statsbeställningarna ingiva stora betänkligheter. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohusläns liksom ock arbetslöshetskommissionen hava visserligen tillstyrkt ett fortsät-

tande av verksamheten. Härvid har dock ej i frågans dåvarande läge förutsatts behövligheten av något ytterligare kapitaltillskott utan allenast ett medgivande, att det tidigare beviljade förlagskapitalet finge i mån av verkställda försäljningar användas för fortsatta statsbeställningar.

Tvekan mot ytterligare medels anvisande kan också hysas i betraktande av svårigheterna att erhålla avsättning av stenen. Av de stenpartier, vilkas snart slutförda tillverkning finansierats med 1931 års anslag, hava trots stenens vitsordade förstklassiga kvalitet beställningar hittills ingått på allenast inemot en tredjedel. Beställningarna avse så gott som helt städer, därav ett större parti till Djurgårdskommissionen att levereras under en tidsperiod av 10 år. Då vid 1931 års riksdag ett belopp av 3.5 miljoner kronor anvisades, utgick man visserligen från att för svenska landsbygdens vägnät skulle föreligga behov av cirka 500,000 kvadratmeter¹ (100 kilometer väg med en antagen medelbredd av 5 meter); denna kvantitet utgör något mer än hälften av den kontrakterade stenkvantiteten cirka 925,000 kvadratmeter. Beträffande de sålunda till beläggning med gatsten ifrågasatta vägsträckorna bör emellertid uppmärksammas, att hithörande permanentbeläggningsföretag äro synnerligen kapitalkrävande och att stora bidrag av automobilskattemedel och andra allmänna medel förutsättas. Ett alltför forcerat utförande av dylika gatstensbeläggningar skulle kunna innebära ett oberättigat undanskjutande av andra vägförbättringsarbeten, som ur allmän kommunikationssynpunkt framstå som mera angelägna. Om man alltså enligt utskottets mening endast i en viss ganska begränsad utsträckning kan räkna med att under den närmaste tiden bland landsbygdens vägdistrikt finna avnämare till den statsbeställda stenen, torde bättre möjligheter föreligga för avsättning till vissa städernas gatu- och vägnät, enkannerligen städernas infartsvägar, därvid emellertid också förutsättas stora statsbidrag. Att märka är, att den statsbeställda stenen uppgivits vara av ypperlig kvalitet.

Med allt avseende fäst vid spørsmålet om stenens lämpliga avsättning har dock utskottet vid bedömandet av frågan också måst taga stor hänsyn till det synnerligen bekymmersamma läget inom stenhuggeridistriktet och nödvändigheten av att i lämpliga former lämna undsättning och arbete till den av en långvarig arbetslöshet hårt tryckta befolkningen, varigenom också ett flertal härav berörda kommuner försatts i ett synnerligen vanskligt ekonomiskt läge. Uppenbart är visserligen, att stenindustrin och de där anställda ej få räkna med att statshjälpen kan bliva annat än rent tillfällig. Självfallet måste statsbeställningarna efter hand avvecklas, men det är dock önskvärt, att detta ej sker alltför brådstörtat, varigenom ju hela syftet med den statliga aktionen kunde förfelas. Av arbetslöshetskommissionen har vitsordats, att de statliga gatstensbeställningarna utgjort ett verksamt medel att avhjälpa arbetslöshetstrycket i de berörda trakterna utan att dock medföra större kostnader än eljest erforderlig arbetslöshetshjälp.

Från dessa utgångspunkter och med beaktande att endast mycket begränsade försäljningsmedel för den redan avyttrade stenen kunna beräknas in-

¹ 1 kvm smågatsten har en vikt av i runt tal 200 kg och 1 kvm storgatsten 440 kg.

flyta under den närmaste tiden, vill utskottet tillstyrka, att som ytterligare förslag för inköp av gatsten av riksdagen ställes till förfogande ett belopp av 3,000,000 kronor. Härvid har utskottet räknat med, att arbetet å de förnyade statsbeställningarna väsentligen utföres under nästkommande vinter och att arbetslöshetskommissionen — på sätt kommissionen själv föreslagit — under tiden mellan de nuvarande statsbeställningarnas avslutande och nästkommande vinter bereder stenindustriens arbetslösa erforderlig hjälp i vanlig ordning.

I avseende å villkoren för stenens inköp och försäljning vill utskottet framhålla angelägenheten av dels att i möjligaste mån tillförlitliga kalkyler rörande firmornas självkostnadspris läggas till grund för bestämmandet av statens inköpspris, dels ock att noggrann kontroll alltjämt utövas över stenens kvalitet.

Med vad utskottet sålunda anfört, ha också besvarats de av herr Möller m. fl. motionsvis i liknande syfte framförda yrkandena om anslag — med 5 miljoner kronor — till förslag för inköp av sten. Vad angår de av samma motionärer i två andra motioner framförda kraven på åtgärder för att skapa en hemmamarknad för svensk sten, har utskottet visserligen funnit värt allt beaktande vad som anförts om det önskvärda i att den svenska gatstenen — liksom övriga svenska vägbeläggningsämnen och andra svenska varor — må beredas en ökad inhemsk avsättning. Motionärernas yrkande att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära särskild utredning av denna fråga, kan utskottet likväl ej biträda.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 112 och II: 199, må

a) för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till *förslag för inköp av gatsten* anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder;

b) medgiva, att de medel, vilka inflyta vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, må under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder;

II) att de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 115 och II: 198 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande — — — — — avgiva utlåtande.»